

Bart Ramakers

Elckerlijc moet terug in het Holland Festival.

Dames en heren,

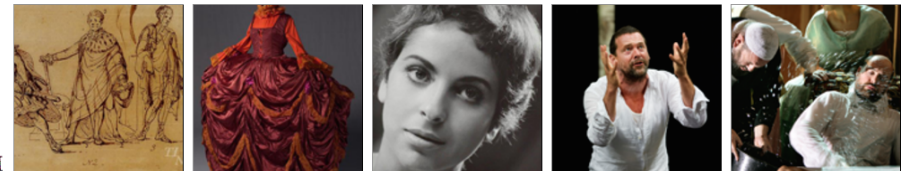
Vanavond wordt in het kader van deze jubileumviering een initiatief gelanceerd dat de naam In reprise heeft gekregen. Doel is het onder de aandacht brengen van zo goed als vergeten, Nederlandstalig toneelrepertoire, in Nederland geschreven stukken dus, uit het verre en nabije verleden, die heropvoering verdienen. De eerste fase behelst het samenstellen van een 'longlist' op basis waarvan deze maand een enquête uitgaat. Voor het maken van de 'longlist' werd een aantal acteurs, regisseurs, theaterwetenschappers en literatuurhistorici gevraagd tien à vijftien stukken te noemen die volgens hen op die lijst niet mochten ontbreken? Een van de respondenten, een gepensioneerd collega, antwoordde mij dat hij die vraag 'complex' vond. Ik citeer uit zijn reactie:

Vanuit mijn perspectief gaat het niet om teksten, maar om bruikbare theatrale ervaringen. Als we spreken over wat er in het hedendaagse theater wordt aangeboden, dan luistert het nogal nauw, wie iets gaat doen met zo'n tekst en welke

context wordt gezocht voor de communicatie met het publiek. Dat betekent dat ik me maar moeilijk kan committeren aan een lijstje teksten als zodanig, omdat ik er niet zomaar op vertrouw dat opvoering daarvan tot iets belangwekkends leidt. Als ik [kijk] naar de planken met teksten die ik bij mijn pensioen van belang vond om mee naar huis te nemen [...] zie ik daar ook vrijwel alleen maar Europese, niet-Nederlandse auteurs tussen staan. Hoewel veel van hen tot mijn oudere lievelingsauteurs behoren (Brecht, Ibsen, Sartre, Chechov, Horvath) zou ik ook bij elk van hun stukken moeten bedenken wat je er nu voor zinvols mee kunt doen. In veel gevallen zou zelfs dan mijn persoonlijke antwoord luiden: niets.

Uiteindelijk heeft deze, overigens door mij zeer gewaardeerde collega, met kennelijke moeite nog enkele titels van Nederlandse toneelstukken weten te bedenken waarmee volgens hem nog iets 'zinvols' gedaan kon worden, waarmee nog 'bruikbare theatrale ervaringen' konden worden opgeroepen.

Toch stemde zijn antwoord mij droevig. Hoe kan het dat tegenwoordig zelfs aan het werk van de grootste toneelauteurs alleen nog betekenis wordt toegekend als leestekst? Hoe kan het dat toneelteksten van nog geen eeuw oud beschouwd worden als iets waarmee met de grootste omzichtigheid moet worden omgesprongen, niet omdat de

enscenering van zulke stukken degelijk dramaturgisch onderzoek en dus kennis vereist – dat kan ik alleen maar beamen –, maar omdat, ik citeer onze zegsman nog eens, ‘als we spreken over wat er in het hedendaagse theater wordt aangeboden, het nogal nauw luistert, wie iets gaat doen met zo’n tekst en welke context wordt gezocht voor de communicatie met het publiek’. Kennelijk past het spelen van bestaand repertoire – daar lijkt zijn oordeel toch op neer te komen – niet of nauwelijks in dat huidige toneelklimaat, althans niet in het Nederlandse, en is het twijfelachtig of er een geïnteresseerd publiek voor bestaat. Mijn oordeel – en nu word ik wat stilliger – is dat het hier om een a priori standpunt gaat, waarbij veel repertoiretoneel, zeker dat van Nederlandse makelij, bij voorbaat als onspeelbaar worden weggezet, want niet leidend tot iets ‘zinvols’ of ‘belangwekkends’, waarmee het publiek niet of slechts met moeite bereikt kan worden. Dat is een onderschatting, zo niet een belediging, zowel van dat publiek als van die stukken. Het heeft volgens mij allemaal te maken met de behoefte van Nederlandse theatermakers om in de eerste plaats maatschappelijk relevant theater te maken in plaats van mooie voorstellingen op basis van de intrinsieke kwaliteiten en mogelijkheden van bestaand repertoire. Maar dan moet je dat repertoire wel kennen en bereid zijn je erin te verdiepen.

In NRC Handelsblad las ik afgelopen donderdag met verbazing een artikel waarin dramaturgen van Het Nationale Toneel uitleggen hoe zij te werk gaan. Eerst formuleert daar iemand een, ik citeer, ‘brandend actueel thema als kunst versus politiek’, waarna de dramaturgen er een passend stuk bij zoeken. Met andere woorden: eerst kies je, om met mijn respondent te spreken, de ‘context [...] voor de communicatie met het publiek’, daarna pas een toneeltekst om die communicatie mee op te bouwen. Dat is in mijn ogen de omgekeerde wereld. Overigens hoeft niemand bang te zijn dat men bij Het Nationale Toneel met een Nederlands toneelstuk op de proppen komt. De dramaturgen daar kijken, ik citeer opnieuw, ‘eerst naar wat er al is: in Engeland, Duitsland, Frankrijk, Rusland, in heden en verleden. “Een mer à boire”, volgens Rezy Schumacher, hoofd dramaturgie van het gezelschap’. [einde citaat]. Met zoveel kennis van de Europese toneelliteratuur en zoveel ‘flux de bouche’ zou het inderdaad wel heel raar zijn om te gaan grasduinen in repertoire van eigen bodem. Het Nationale Toneel heeft weliswaar – ik citeer nog eens het artikel – ‘uitdrukkelijk de taak “het erfgoed te blijven onderzoeken”’ [einde citaat], maar kennelijk met uitzondering van het nationale erfgoed.

Geen beter middel om zulke opvattingen te logenstraffen dan door heropvoering van de oudste Nederlandse toneelklassieker: Elckerlijc. Want dat is gewoon een prachtig stuk. En met zijn universele thematiek – voor wie die niet

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

kent overigens: het gaat over de mens in zijn stervensuur –
lijkt mij de ‘context voor de communicatie met het publiek’
snel gevonden en liggen ‘de bruikbare theatrale ervaringen’
voor het oprapen. Geen twijfel bij mij dat ‘opvoering daarvan
tot iets belangwekkends leidt’. En in welk kader moet die
opvoering dan plaatsvinden? Dat van het Holland Festival,
waar het stuk tussen 1950 en 1966 jaarlijks te zien was. Een
heropvoering in dit, naar zeggen van de organisatie,
‘toonaangevend internationaal podiumkunstenfestival in
Nederland’ zal een hopelijk eveneens toonaangevende,
broodnodige vernieuwing inluiden van wat – om mijn
zagsman nog eenmaal te citeren – ‘in het hedendaagse
theater wordt aangeboden’.

